

EL HOSPITAL CIVIL DE OLIVER DE ALCOI. EL LEGADO DE D. AGUSTÍN OLIVER

OLIVER'S CIVIL HOSPITAL. THE LEGACY OF MR. AGUSTIN OLIVER

Dr. Francisco Pascual Pastor
Universidad Miguel Hernández de Elche
fr.pascualp@coma.es

RESUMEN:

Durante el siglo XIX y principios del siglo XX, las condiciones laborales de los trabajadores eran precarias, así como las condiciones de vida, incluidas las viviendas, alimentación, el agua y otras relacionadas con la salubridad. Esto hacía que la morbilidad, especialmente la infantil, fuese muy importante y les estructuras sanitarias no podían responder a las necesidades para una mayor salud de los ciudadanos. Un industrial y mecenas que vivía y trabajaba en Alcoi principalmente, dejó escrito que, entre otros, uno de los benefactores de su legado, fuese el pueblo de Alcoi, pero fundamentalmente la clase trabajadora, los pobres. En ese sentido, mandó construir un hospital, el hospital civil de Oliver (en honor a su apellido), dirigido a dar soporte sanitario gratuito especialmente a los obreros. Un hospital de vanguardia para aquella época. Pasados los años el edificio sufrió la consecuente degradación del paso de los años y tanto el ayuntamiento como sus herederos, lo cedieron a la Generalitat, la cual al mismo tiempo hizo una cesión de uso y mejora a una empresa privada para construir un hogar de la tercera edad, mayoritariamente privado, es decir, con ánimo de lucro. La cuestión que nos falta por saber es si realmente era eso lo que D. Agustín hubiese querido para su legado.

PALABRAS CLAVE:

Alcoi, Hospital, Legado, Revolución industrial.

ABSTRACT:

During the nineteenth and early twentieth centuries, the working conditions of the workers were precarious, as were the living conditions, including housing, food, water and others items or matters related to health. This made morbidity and mortality, especially in children, very important and health structures could not respond to the needs for greater health of citizens. An industrialist and patron who lived and worked in Alcoi, mainly, wrote that among others, one of the benefactors of his legacy was the people of Alcoi, but mainly the working class, the poor people. In that sense, he ordered the construction of a Hospital, Oliver's civil hospital (in honor of his last name), aimed at providing free health support especially to workers. An avant-garde hospital for that time. After the years the building suffered the consequent degradation of the passing of the years and both the town hall and the heirs, transferred it to the Generalitat, which at the same time made a transfer of use and improvement to a private company to build a home of the senior citizens, mostly private, that is, for profit. The question we still need to know is if that really was what Mr. Agustín would have wanted for his legacy.

KEYWORDS:

Alcoi, Hospital, Legacy, Industrial revolutiony.

SUMARI:

Introducció:	pág. 45
Situació social i revolució industrial	pág. 45
L'Hospital Civil d'Oliver	pág. 47
Però, qui va ser N'Agustín Oliver?	pág. 48
La importància del testament	pág. 48
Quins canvis s'han fet?	pág. 49
Ha deixat l'Ajuntament d'Alcoi de complir amb les seues obligacions?	pág. 50
I ara què?	pág. 52
Bibliografia	pág. 53

INTRODUCCIÓ

Molt s'ha escrit sobre l'hospital d'Oliver, avui convertit en residència de la tercera edat, i sobre la figura del seu mecenes N'Agustín Oliver. No és doncs el propòsit d'aquest article insistir-hi al respecte, però passat el temps si que voldríem fer una anàlisi al voltant del testament de tan il·lustre industrial alcoià del segle XIX, per a poder observar si els propòsits i objectius que portaren a aquest il·lustre industrial a donar suport al poble d'Alcoi i als seus habitants ha estat acomplert o al contrari s'ha fet cas omís a la seua última voluntat.

Però és important partir d'una anàlisi de la situació de l'Alcoi del segle XIX, per a comprendre millor les necessitats assistencials que es presentaven en aquell moment i quines solucions calia donar, en matèria socio-sanitària que poguera justificar la creació d'un nou hospital a Alcoi.

Malgrat que l'objectiu últim d'aquest article és el de ponderar si el llegat material de N'Agustín Oliver ha estat emprat tal i com ell pretenia i va deixar palès al seu testament.

SITUACIÓ SOCIAL I REVOLUCIÓ INDUSTRIAL

Difícilment es pot entendre la problemàtica de qualsevol població en una determinada època sense tindre coneixement de la situació so-

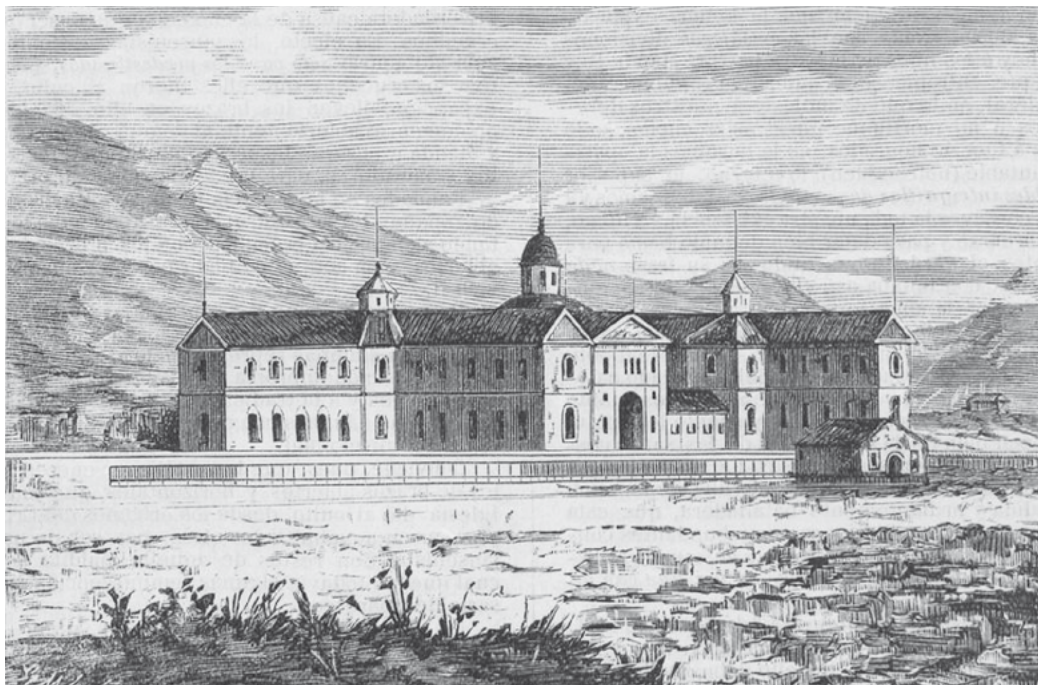
cial, si no sabem quines van ser les condicions de vida dels ciutadans i si ho volem relacionar amb els aspectes de salut, poder relacionar aquests aspectes amb les malalties d'aleshores. Moments d'importants canvis socials relacionats fonamentalment amb la revolució industrial.

En el tema salut, els canvis van comportar un augment de l'esperança de vida, amb una clara disminució de la mortalitat infantil i perinatal, a més de la caiguda espectacular de les taxes de mortalitat, a expenses fonamentalment dels nens.

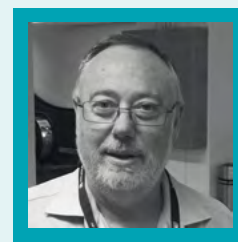
Però quedava feina per fer especialment entre la classe obrera, que vivia en unes condicions molt precàries, lo qual queda palès als informes de les Juntas Municipals de sanitat i a la pròpia premsa del moment, on es reflectia la pobresa social i les seues conseqüències:

L'habitació de l'obrer té reduïdíssim espai... horroritza pensar com en una cambra on a penes cap més d'un llit, de sostre baix i sense més obertura que la porta d'entrada, s'entreguen en braços de Morfeu, quatre éssers [...] tal és l'habitació d'un obrer alcoià, dic mal, el formiguer, on apilat, viu morint el qui es basament de l'edifici social...¹

Si mal estaven les vivendes, pitjor estava l'economia domèstica a casa dels treballadors. Condicions prou dolentes en general, ja que difícilment podien guanyar per cobrir les necessitats més urgents de la vida.

Il·lustració de l'Hospital apareguda a la revista La Hormiga de Oro (1884, Barcelona, núm. XXXVI, pág. 565). A pesar ser publicada al costat d'una breu nota de premsa, en ella ja es destaca la importància de l'edifici per a la localitat d'Alcoi. **Font:** Biblioteca Nacional d'Espanya.

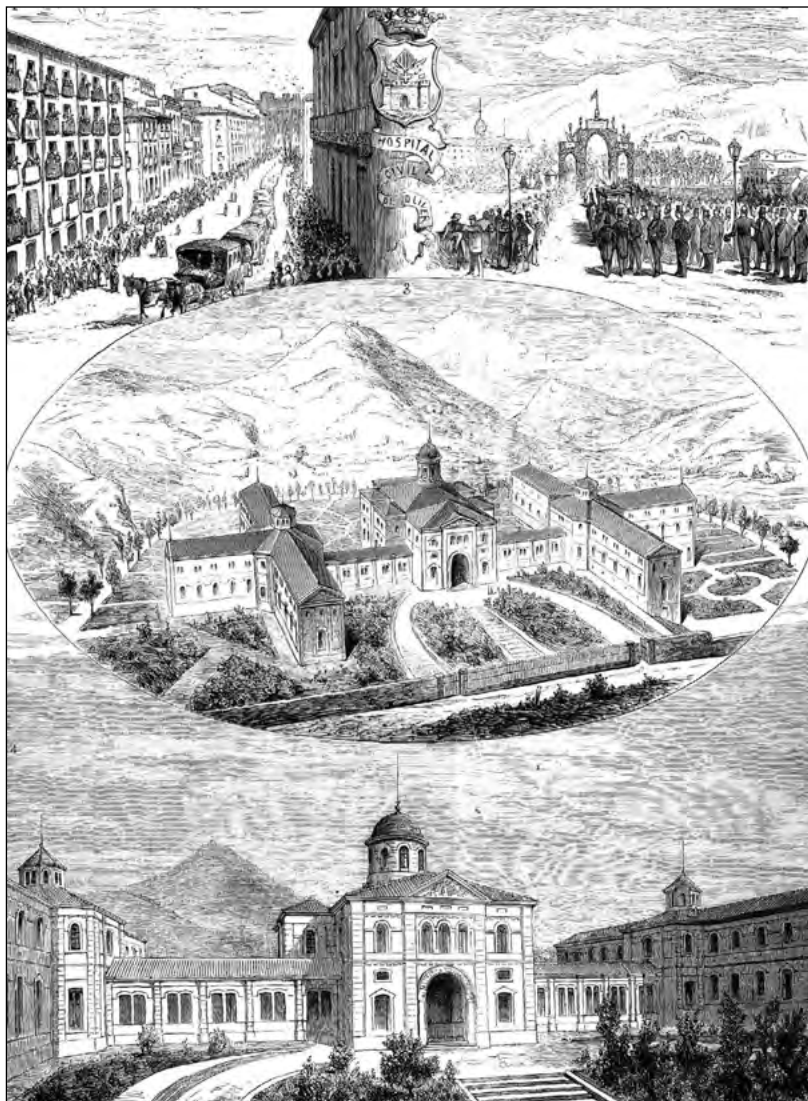

Nota biogràfica:

Francisco Pascual Pastor es Doctor en Medicina por la Universidad Miguel Hernández de Elche y Máster universitario en Drogodependencias y otros trastornos adictivos por la Universidad Alfonso X el Sabio, además de:

- Especialista Universitario en Alcoholismo por la Universidad Autónoma de Madrid
- Profesor honorífico del departamento de Biología aplicada (UMH)
- Profesor Máster ADEIT. Prevención y tratamiento de las Conductas Adictivas, título propio Universitat de Valencia
- Investigador del Grupo Prevengo (UMH)
- Miembro del consejo de expertos de la revista *Adicciones*
- Revisor de la revista *Health and addictions* (UMH)
- Miembro del Comité Asesor Científico de la *Revista Española de Drogodependencias*.
- Member of editorial board *ARC Journal of Addiction*
- Médico y Director Técnico del GARA Alcoy
- Asesor de CAARFE
- Médico Coordinador de la UCA Alcoy
- Miembro del Consejo Científico del Ilmo. Colegio de Médicos de Alicante
- Vicepresidente Consejo de Salud de Alcoy
- Presidente Nacional de SOCIDROGALCOHOL

1. ARACIL, R.; GARCÍA BONAFÉ, M. (1974). "Les condicions de vida", *Industrialització al País Valencià (El cas d'Alcoi)*. 203-205.

Gravat amb motiu de la inauguració de l'Hospital Civil d'Oliver, tal com apareix en La Ilustración Española y Americana (1877, Madrid, núm. XXIX, pág. 77). En la il·lustració es pot apreciar el pas de la comitiva oficial per a la inauguració l'1 de juliol de 1877, el trasllat de les restes mortals de N'Agustín Oliver al panteó de l'Hospital i dues vistes (panoràmica i façana) de l'edifici. **Il·lustració:** D.S.P. Biblioteca Nacional d'Espanya.

La baixa economia i les pèssimes condicions higièniques feien d'Alcoi una ciutat on les taxes de mortalitat, fonamentalment la infantil, eren molt elevades. Tan fou així que el 51'26% dels morts d'entre 1871 i 1900 tenien menys de 5 anys (Aracil i Bonafé, 1974).

Un altre aspecte a considerar, i amb una rellevància especial dins del factors condicionants en el procés d'emmalaltir, fou l'alimentació, insuficient per als obrers tant en qualitat però sobre tot en quantitat, degut a l'escàs sou que els obligava a seguir un règim bàsicament vegetal, el que unit a les excessives hores de treball perjudicava seriosament la seua salut².

Hi havia altres factors a més dels esmentats que incidien sobre la salut de la població obrera, els quals són analitzats per les Juntes Municipals de Sanitat donant una visió prou aclaridora de la relació existent entre les condicions de vida i les malalties:

[...] les condicions especials que reuneixen els edificis industrials, como són, calor, humitat, amuntegament dels obrers, escassa cubicació atmosfèrica, ventilació deficiente, matèries orgàniques i inorgàniques que constitueixen les primeres matèries de qualsevol indústria.

Aquests elements són tots ells propis per a servir de bressol a eixos diminuts éssers anomenats per Sedillot *microbis*, que gràcies als estudis de Pasteur, Koch o Charriez Bouchart, glòries de la medicina moderna (s. XIX), coneixem i sabem que constitueixen moltes vegades, focus d'infecció.

Essent Alcoi, per les seves circumstàncies, una població eminentment industrial, ens adonarem de la misèria fisiològica, filla de múltiples causes antihigièniques que li son pròpies, constitueix en últim terme el fonament de totes les afeccions designades per Bouchart, malalties per retard de la nutrició.³

També Aracil i Bonafé, al seu llibre *Industrialització al País Valencià: el cas d'Alcoi*, revisen aquests condicions i parlen de precarietats, en l'apilament, les vivendes, la manca d'higiene, les prolongades jornades laborals, els baixos sous i la mala alimentació, foren determinants per a que es produïren epidèmies i contagis. Se sabia que el resultat era la disminució de la robustesa, talla i fecunditat, major mortalitat general i infantil i major morbiditat⁴.

Igualment, Ricardo Revenga al seu llibre *La Muerte en España* de 1904, es fa ressò de la situació alcoiana:

Alcoi és un país on la indústria està molt desenrotllada i els tallers i fàbriques són molt nombrosos. La població obrera viu amuntegada allí o, al menys, es reuneix tots els dies a llocs dels que ningú en té cura, ni els inspeccionen per a higienitzar-los. Que falta aire respirable!, i què li importa això a ningú. Què hi ha xiquets de deu i dotze anys que treballen tantes hores al dia com anys tenen de vida!, tant millor, així augmentarà l'hora de la família.⁵

Doncs bé, si que li importava a algú que a més s'havia avançat a la situació i amb una visió sanitària i altruista, i va ser capaç de promoure millores per a aquests treballadors, especialment els de les condicions precàries i poc diners, i com la seua generositat i preocupació anava més enllà, va permetre que l'hospital, el seu llegat arribés a la resta de la gent de la comarca. I l'important, a canvi de res. Aquesta persona va ser Agustín Oliver.

La idea doncs de Agustín Oliver neix des de la necessitat de tindre un hospital modern per a Alcoi i la comarca, en un moment històric emmarcat en la revolució industrial, on les condicions higièniques i laborals eren molt precàries. Per tant, les malalties alimentàries i les infectocontagies figuraven com a més freqüents, encara que també quedaven enregistrades malalties cardiovasculars, del cervell i inclús tumors malignes.

Tot el que sabem en quant a les malalties ho hem extret del registre de malalts (1895-1920), on a més del diagnòstic quedava escrit el nom (gènere), edat, professió (en alguns casos) i l'alta o defunció, pel que al tindre la data d'ingrés podem deduir el temps d'estada a l'hospital.

Aquest hospital fou fundat el dia 1 de juliol de 1877 a instàncies de la junta municipal de sanitat i gràcies a l'abnegada col·laboració i patrocini de N'Agustín Oliver.

De fet, l'hospital va esdevenir l'eix de la sanitat comarcal i centre de l'evolució mèdic-sanitària d'una ciutat que va ésser en el seu temps el nucli més importat —i gairebé l'únic— de la Revolució Industrial al País Valencià i per tant, clau d'un revolucionari canvi social determinant a tot el segle XX. Potser el segle XXI siga una altra història.

Les dades de morbiditat les completem, a banda del registre general de malalts, amb altres informacions de l'arxiu municipal d'Alcoi i del Arxiu de la parròquia de Sant Maure i Sant Francesc, per a definir millor les causes de mortalitat d'eixa època.

Tota aquesta documentació ens ha servit per poder tenir un vertader *Thesaurus* de finals del segle XIX. Seria inacabable poder transcriure totes les malalties, però ja veiem que des de distints tipus de càncers fins a malalties cardiovasculars i respiratoris, tant actuals al segle XXI com a diagnòstics que ja no s'utilitzen, com el del còlic miserere o la ja erradicada virola (pigo-ta), poden ser algunes de les malalties, a banda de les fractures, cremades i altres produïdes per accidents.

Però el tema que avui ens porta a fer una serena reflexió és el com i perquè l'Hospital d'Oliver a esdevingut una residència d'ancians d'àmbit privat-concertat.

L'HOSPITAL CIVIL D'OLIVER

Per tenir informació de l'hospital des del seu origen podem consultar una sèrie de llibres, entre ells, per exemple, el titulat *El Alcoi del XIX y la medicina*⁶ del metge alcoià D. Julio

Berenguer. Allí encontrem un petit estudi de l'hospital, on es parla dels antecedents de la idea —recalcant la necessitat que hi havia d'un nou hospital— de la figura de N'Agustín Oliver, personatge acabat i bonhomíol molt preocupat per les condicions de vida de la classe treballadora. També fa esment de les obres de construcció de l'hospital i de l'escriptura de fundació, d'on esbrinem el caràcter piadós i caritatiu de la institució. Encontrem al mateix llibre el programa d'actes oficials i festius del dia de la inauguració i, per acabar, ens ofereix una relació de les disposicions oficials i administratives.

Un altre llibre consultat ha estat la *Historia religiosa de Alcoi*⁷ de Vilaplana Gisbert, tanmateix tan sols ens parla dels detalls de la inauguració.

Però per a conèixer millor la part mèdica de l'hospital cal consultar *La Guía de Alcoi*⁸ de 1925, de Vicedo Sanfelipe, on queda explicada l'estructura de l'hospital i quines funcions li estaven encomanades.

En quant a l'estructura, ocupa una superfície de 4.260 m², té tres cossos, el central dedicat a capella, cuina, oficines, habitació del personal i altres dependències, unit amb l'anterior per amplis corredors, hi ha dues grans rotondes que formen el centre dels departaments d'homes i dones; de cadascuna d'elles surten tres cossos d'edifici, amb dos pisos cadascú, dedicats a clíniques, en cada sala clínica, que són sis per cos, hi ha vint llits, excepte en la de cirurgia, en la qual estan instal·lats els gabinets d'electroteràpia i raigs X, a proposta dels senyors metges de l'establiment. Ja es deia que la gran millora de les instal·lacions només la tenien les perfectes cases de salut. La sala d'operacions tenia cos independent, amb llums apropiades i un gran arsenal d'instruments. Els llits són de ferro i la separació entre homes i dones és completa.

Per tant es tracta d'un edifici sobri, obra de l'arquitecte Gerónimo Granell Mundet, de pedra calcària, amb una planta de tres cossos, dos laterals en forma de T amb dos i tres plantes per salvar el desnivell, i un central, quadrat, de quatre plantes. Al cos central se situa l'accés principal amb una gran escalinata i una capella amb planta de creu grega, en la que destaca una potent llanterna.

Els cossos laterals són a per a malats, homes i dones dividits, com em esmentat, i la part baixa també per als diferents serveis mèdics. Els altres pavellons, estaven destinats als distints serveis i manutenció⁹.

2. ARXIU MUNICIPAL D'ALCOI, Junta Local de Sanitat. 1789 - 1938.

3. ARXIU MUNICIPAL D'ALCOI, Junta Local de Sanitat. 1789 - 1938.

4. LOPEZ PIÑERO, J.M.; GARCÍA BALLESTER, L.; FAUS SEVILLA, P. (1964). *Saber médico y sociedad en la España del siglo XIX*. 179.

5. LOPEZ PIÑERO, J.M.; GARCÍA BALLESTER, L.; FAUS SEVILLA, P. (1964). *Saber médico y sociedad en la España del siglo XIX*. 189.

6. BERENGUER BARCELÓ, J. (1975). "Las instituciones", *El Alcoi del XIX y la medicina*. 200-220.

7. VILAPLANA GISBERT, J. (1977). *Historia religiosa de Alcoi*, capítulo XVI. 545-549.

8. VICEDO SANFELIPE, R. (1925). "Hospital civil municipal de Oliver", *Guía de Alcoi*. 237-238.

9. JAÉN i URBÁN, G. (1999). *Guía de arquitectura de la provincia de Alicante*. Instituto Juan Gil Albert, Colegio territorial e Arquitectos de Alicante. 10.

L'escriptura de fundació porta data de 25 de Juny de 1877 i l'acta d'entrega de l'hospital, l'1 d'agost de 1877.

Anys més endavant, concretament en 1907, fou fundat el gabinet d'electroteràpia i raigs X a proposta dels senyors metges de l'establiment —gran millora que només tenen les perfectes cases de salut—. La sala d'operacions forma cos independent, amb llums apropiades i un gran arsenal d'instruments. L'assistència del malalts fou encomanda a les monges Carmelites de la Caritat.

Una altra data important en aquesta institució soci-sanitària fou l'any 1930, al incorporar un pavelló antituberculós, degut a l'increment d'aquesta patologia.

Com es pot observar, l'hospital constituïa una eina importantíssima per a l'assistència sanitària de la població, tant des del punt de vista diagnòstic com terapèutic. Pensem que cada any ingressaven a l'hospital entre 500 i 800 persones com a mínim, no només d'Alcoi, també dels pobles del voltant i tot depenent de les epidèmies que es presentaven en aquella època, com la grip de 1918. La grip afectà aquell any a 23.000 alcoians, produint 206 morts¹⁰.

Actualment l'edifici, declarat Bé d'Interès Cultural, s'encontra catalogat i protegit deguts als seus valors, històrics, culturals i arquitectònics.

PERÒ, QUI VA SER N'AGUSTÍN OLIVER?¹¹

Fill d'una família modesta, N'Agustí Oliver Domènech, industrial i filantrop, nascut a Blanes l'any 1790, se sap que residí a Cadis un poc abans de 1830. Allí és on va començar a fer negocis i sabem que en 1862 visqué a Barcelona, on va escriure un primer testament, el qual va revocar i signà el definitiu el 10 de setembre de 1866, i cinc dies després va morir a Barcelona a l'edat de 76 anys. El 30 de juny de 1877 les seves restes mortals van ser traslladades a l'Hospital que porta el seu nom a Alcoi, coincidint amb la inauguració oficial del mateix (gravat a la pàg. 46).

La vinculació amb Alcoi la tenia mitjançant el seu amic Antonio Vicens i Varela, amb qui constituí la societat financera Antonio Vicens y Compañía, dedicada fonamentalment al tèxtil. L'entitat operava principalment a Alcoi. L'estructura financera invertia en negocis immobiliaris i de crèdit i també eren amos de fàbriques tèxtils, molins de paper i treballaven la llana i el cotó. Des d'ací els negocis van anar estenent-se i incrementant el seu patrimoni. A banda d'Alcoi i Cadis, van arribar a tindre interessos econòmics a Sevilla, Barcelona, València, Madrid i Londres.

LA IMPORTÀNCIA DEL TESTAMENT

Cinc dies abans de faltar, com hem dit a l'edat de 76 anys, davant de notari de l'il·lustre col·legi de Barcelona, atorgà les darreres voluntats.

Va morir fadrí, sense descendència i malalt al llit a causa d'un càlcul vesical, però conscient i amb la ment molt clara.

Nomenà dos marmessors i va deixar diners a nebodes i nebots, i a alguns veïns i criats. També va deixar mil duros a l'hospital del seu poble, Blanes.

Així mateix, a banda de Blanes ciutat natal i Alcoi (ciutat adoptiva), va contribuir a millorar els hospitals de Cadis i Barcelona i les seues cases de beneficència. I és que el restant, que no era poc, llegà a D. José Puig y Cobos y D. Mariano González Dueñas —dos bons amics—, per a que utilitzaren els seus bens, liquidaren l'herència i vengueren i alienaren la part d'immobles i mobiliari, el producte dels quals havien de distribuir entre els pobres, casa de Beneficència i Hospitals de les ciutats de Cadis, Alcoi i Barcelona i entre els pobres avergonyits de la Vila de Blanes¹².

Entre tots dos deuriem de fer la distribució més convenient i que els vingués de gust. El repartiment per aquest concepte assolia la xifra de més de 6 milions de quinzets després d'impostos. En total, entre tots dos s'encarregarien de distribuir un total de 7.113.886 quinzets i de portar endavant i a bon terme la construcció de l'hospital d'Alcoi.

Insistim, en tot cas l'hospital estava destinat a donar cobertura sanitària als pobres, sobre tot d'Alcoi —també posteriorment dels pobles del voltant—, però en ningun cas els 4.800.000 quinzets emprats anaven destinats a fer negoci d'ells.

Tant fou així que una vegada acaba la construcció, i abans de la inauguració oficial, el 20 de maig de 1877 l'edifici fou cedit a l'Ajuntament d'Alcoi, cessió en forma de Fundació Piadosa i no cessió inter-vius per així evitar el pagament de determinats impostos.

Un mes més tard, concretament el 25 de juny de 1877, fou atorgada pels hereus de confiança, José Puig i Mariano González, l'escriptura de declaració i fundacional de l'Hospital d'Oliver, amb vuit clàusules on s'especificaven les condicions de cessió i l'objecte de la fundació que hauria de regir i supervisar les tasques a desenvolupar.

La primera clàusula indica que l'objecte fonamental és l'alberg i curació dels malalts pobres d'Alcoi i terme municipal, sense perjudici de pobres d'altres poblacions, així com a militars, transeünts, presos i dementos.

10. PASCUAL PASTOR, F. (1986). *Aspectes Sanitaris (Morbiditat i Mortalitat) d'Alcoi. 1870-1920*. Memòria de llicenciatura. Inèdita.

11. SERO DOBÓN, J.; DEASIT CHÁFER, M. (1987). *El Hospital de Oliver*. Generalitat valenciana. Varies de les anotacions històriques sobre la vida i testament de N'Agustí Oliver estan extretes d'aquest llibre, així com les anotacions del seu testament i reglament de l'hospital, els quals estan fidelment reproduïts en aquesta obra.

12. GARCIA PÉREZ, J. (2006). "Hospital Civil de Oliver", *Historia de Alcoi*. 344-345.

Implica clarament les obligacions de l'Ajuntament d'Alcoi, encarregat de les despeses de funcionament, personal i material, segons la segona clàusula i defineix la junta de patrons a la clàusula tercera.

Així fins a les vuit clàusules per al bon funcionament de la Fundació i acompliment dels desitjos de N'Agustín Oliver i dels seus hereus de confiança.

Ens agradaria, no obstant, detenir-nos en la quarta clàusula, on s'especifica que si l'Ajuntament deixés de complir l'expressat a la segona clàusula –manteniment– cessarà immediatament de tindre representació a la Junta de Patrons, quedant les decisions, destí i direcció de la institució en mans dels hereus, de la forma mes convenient. Ara bé, sempre i quan s'adeqüi als desitjos i l'esperit del llegat del senyor Oliver.

Al capítol primer del reglament queda clar que l'establiment és públic, de caràcter municipal i subjecte a les prescripcions de la llei de beneficència i disposicions vigents.

Així, a l'article addicional, es deixa constància de que qualsevol canvi o modificacions, aconsellades pel pas del temps degut a les necessitats de cada moment, deu ser acordat per la Junta de patrons i comunicat a l'Ajuntament per al seu coneixement i acceptació, i en cas de que els canvis vinguin proposada des de l'Ajuntament, aquest els proposarà a la Junta que en tot cas es reserva la seua acceptació.

QUINS CANVIS S'HAN FET?

A partir de finals dels anys 60 i principis dels 70, l'Hospital va deixar de fer les seues funcions assistencials i, amb el deteriorament de l'edifici, van canviar-se les activitats que allí es feien.

Fou centre sanitari fins ben entrat el segle XX, però les despeses que generava l'edifici van portar a l'Ajuntament a iniciar els tràmits per a la transferència a la Generalitat Valenciana en 1985. Es va convertir en residència per ancians, fins a l'any 1994, al menys part de l'edifici i pos-

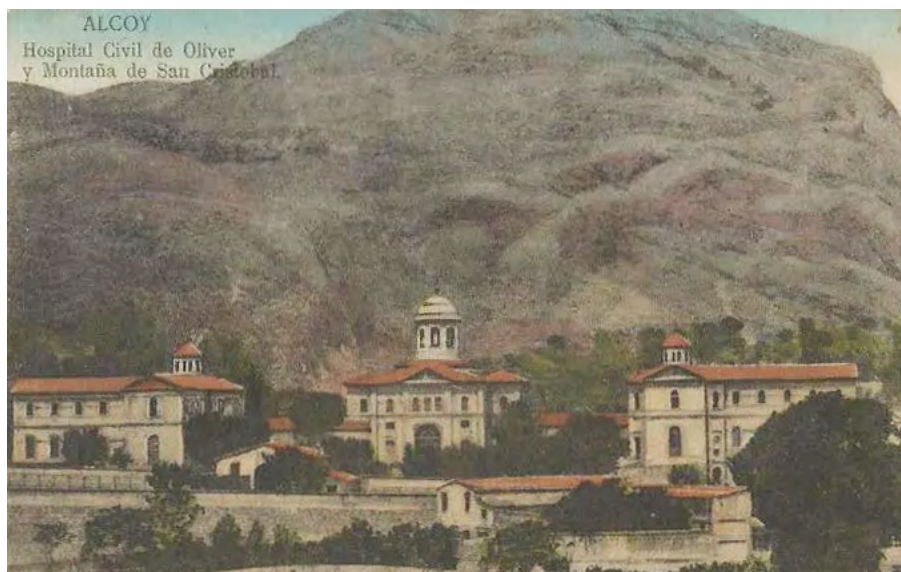
teriorment va conviure aquesta tasca amb les de l'Assemblea local de la Creu Roja --que des de 1972 va ocupar la entrada principal--. Amb el pas dels anys els avis van passar al preventori Mariola la Asunción i la Creu Roja a un lateral aproximadament al 1998, on es va enfonsar el sostre en un dels espais utilitzats per a donar classes, el qual

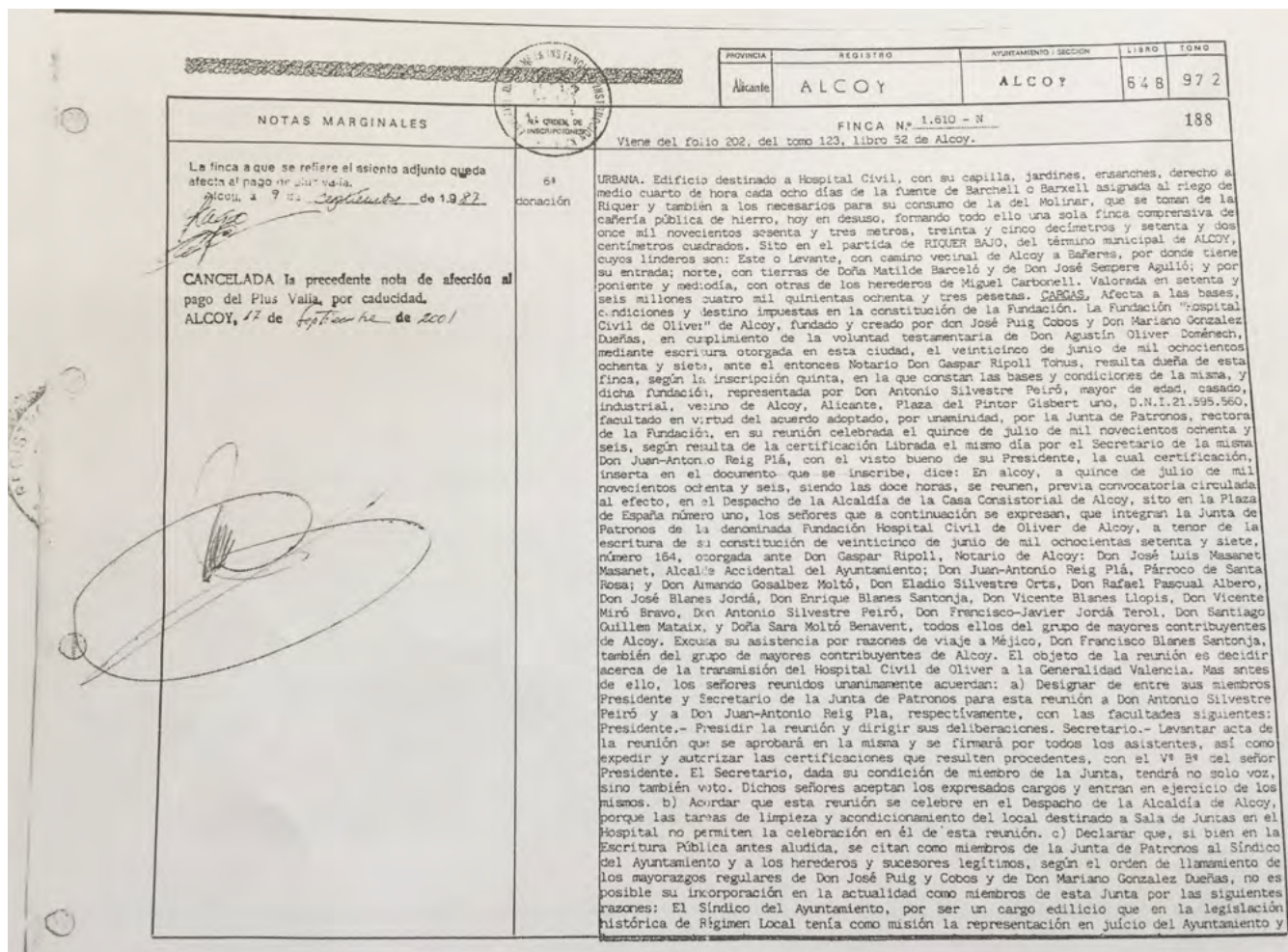

L'Hospital Civil d'Oliver en dos moments diferents de la seua història. La imatge superior mostra l'entrada a l'edifici principal en algun moment entre 1927 i 1936.

Foto: António Passaporte. Institut del Patrimoni Cultural d'Espanya / Fototeca – Signatura: LOTY-08498.

Davall, vista panoràmica de l'Hospital segons una postal comercial de l'època editada per Papeleria La Antigua.

obligà a deixar l'hospital buit i sense cap funció; la Creu Roja es va tindre que traslladar a l'estació de Renfe a principis del 2000.

Estem parlant dels anys entre 2002 i 2006, i se suposa que els hereus eren informats en cada moment dels canvis, però deixant constància que, bé amb l'atenció a ancians o amb la tasca de la Creu Roja, les premisses de N'Agustín Oliver quedaven inalterables.

Això està constatat al menys fins 1986, i ja no sabem si també a eixos moments de l'any 2000, perquè a partir de l'inici del deteriorament de l'edifici, i de fer-se inviable des del punt de vista econòmic, l'Ajuntament acorda amb la Generalitat incorporar la infraestructura a la xarxa assistencial residencial per a gent major, pel que calia fer una profunda rehabilitació i adequació integral de l'edifici, i així mantenir les condicions establertes a l'escriptura fundacional i objectius establerts inicialment per la Junta de Patrons el 17 de desembre de 1877.

Finalment l'edifici va ser rehabilitat per OHL, amb un termini d'execució de 30 mesos i un cost de 6.600.000 €, a banda de l'equipament,

adquirit íntegrament per SOCOVA S.L. (NOVAIRE), oferint 140 places inicialment de les que tan sols un terç eren d'accessibilitat social, a més d'una part destinada a centre de dia de entre 35 i 40 places¹³.

Encara que a la memòria de Rehabilitació de OHL posa que s'ha fet conforme a les clàusules i condicions de la escriptura de declaració i fundació de l'Hospital Civil d'Oliver, així del reglament establert per la Junta de Patrons i aprovat per l'ajuntament d'Alcoi el 17 de desembre de 1877, anem a fer una sèrie de consideracions per a poder tindre elements de judici al respecte.

HA DEIXAT L'AJUNTAMENT D'ALCOI DE COMPLIR AMB LES SEUES OBLIGACIONS? I, EN TOT CAS, HAN SEGUIT ELS HEREUS ELS DESITJOS I ESPERIT DE D. AGUSTÍN OLIVER?

Fixem-nos en una anotació del registre de la propietat de data 9 de setembre de 1987. Hi ha una descripció de l'edifici i se senyala que en

13. Revista TECNÓ. (2006). OHL. Número 61, junio de 2006.

PROVINCIA	REGISTRO	AYUNTAMIENTO / SECCION	LIBRO	TOMO
Alicante	ALCOY	ALCOY	648	972

FINCA N.º 1.610 - N 188

Viene del folio 202, del tomo 123, libro 52 de Alcoy.

NOTAS MARGINALES

La finca a que se refiere el asiento adjunto queda afectada al pago de Plus Valía.
Alcoy, a 9 de Septiembre de 1987.

[Firma]

CANCELADA la precedente nota de afectación al pago del Plus Valía, por caducidad.
ALCOY, a 17 de Septiembre de 2001

69 donación

URBANA. Edificio destinado a Hospital Civil, con su capilla, jardines, eras, etc., derecho a medio cuarto de hora cada ocho días de la fuente de Barcheli o Barxell asignada al riego de Riquer y también a los necesarios para su consumo de la del Molinar, que se toman de la cafetería pública de hierro, hoy en desuso, formando todo ello una sola finca comprensiva de once mil novecientos sesenta y tres metros, treinta y cinco decímetros y setenta y dos centímetros cuadrados. Sito en el partido de RIQUER BAJO, del término municipal de ALCOY, cuyos linderos son: Este o Levante, con campo vecinal de Alcoy a Bañeras, por donde tiene su entrada; norte, con tierras de Doña Matilde Barceló y de Don José Sempere Agulló; y por poniente y mediodía, con otras de los herederos de Miguel Carbonell. Valorada en setenta y seis millones cuatro mil quinientos ochenta y tres pesetas. CARGAS. Afecta a las bases, condiciones y destino impuestos en la constitución de la Fundación. La Fundación "Hospital Civil de Oliver" de Alcoy, fundado y creado por don José Puig Cobos y Don Mariano González Dueñas, en cumplimiento de la voluntad testamentaria de Don Agustín Oliver Doménech, mediante escritura otorgada en esta ciudad, el veintinueve de junio de mil ochocientos ochenta y siete, ante el entonces Notario Don Gaspar Ripoll Tobus, resulta dueña de esta finca, según la inscripción quinta, en la que constan las bases y condiciones de la misma, y dicha Fundación, representada por Don Antonio Silvestre Peiró, mayor de edad, casado, industrial, vecino de Alcoy, Alicante, Plaza del Pintor Gisbert uno, D.N.I. 21.595.560, facultado en virtud del acuerdo adoptado, por unanimidad, por la Junta de Patronos, rectora de la Fundación, en su reunión celebrada el quince de julio de mil novecientos ochenta y seis, según resulta de la certificación librada el mismo día por el Secretario de la misma Don Juan-Antonio Reig Pla, con el visto bueno de su Presidente, la cual certificación, inserta en el documento que se inscribe, dice: En Alcoy, a quince de julio de mil novecientos ochenta y seis, siendo las doce horas, se reúnen, previa convocatoria circulada al efecto, en el Despacho de la Alcaldía de la Casa Consistorial de Alcoy, sito en la Plaza de España número uno, los señores que a continuación se expresan, que integran la Junta de Patronos de la denominada Fundación Hospital Civil de Oliver de Alcoy, a tenor de la escritura de su constitución de veintinueve de junio de mil ochocientos setenta y siete, número 164, otorgada ante Don Gaspar Ripoll, Notario de Alcoy: Don José Luis Masanet Masanet, Alcalde Accidental del Ayuntamiento; Don Juan-Antonio Reig Pla, Párroco de Santa Rosa; y Don Armando Gosalbez Moltó, Don Eladio Silvestre Orts, Don Rafael Pascual Albero, Don José Blanes Jordá, Don Enrique Blanes Santonja, Don Vicente Blanes Llopis, Don Vicente Miró Bravo, Don Antonio Silvestre Peiró, Don Francisco-Javier Jordá Terol, Don Santiago Guillen Mataix, y Doña Sara Moltó Benavent, todos ellos del grupo de mayores contribuyentes de Alcoy. Excusa su asistencia por razones de viaje a Méjico, Don Francisco Blanes Santonja, también del grupo de mayores contribuyentes de Alcoy. El objeto de la reunión es decidir acerca de la transmisión del Hospital Civil de Oliver a la Generalidad Valenciana. Mas antes de ello, los señores reunidos unanimemente acuerdan: a) Designar de entre sus miembros Presidente y Secretario de la Junta de Patronos para esta reunión a Don Antonio Silvestre Peiró y a Don Juan-Antonio Reig Pla, respectivamente, con las facultades siguientes: Presidente.- Presidir la reunión y dirigir sus deliberaciones. Secretario.- Levantar acta de la reunión que se aprobará en la misma y se firmará por todos los asistentes, así como expedir y autorizar las certificaciones que resulten procedentes, con el V.º B.º del señor Presidente. El Secretario, dada su condición de miembro de la Junta, tendrá no solo voz, sino también voto. Dichos señores aceptan los expresados cargos y entran en ejercicio de los mismos. b) Acordar que esta reunión se celebre en el Despacho de la Alcaldía de Alcoy, porque las taras de limpieza y acondicionamiento del local destinado a Sala de Juntas en el Hospital no permiten la celebración en él de esta reunión. c) Declarar que, si bien en la Escritura Pública antes aludida, se citan como miembros de la Junta de Patronos al Síndico del Ayuntamiento y a los herederos y sucesores legítimos, según el orden de llamamiento de los mayorazgos regulares de Don José Puig y Cobos y de Don Mariano González Dueñas, no es posible su incorporación en la actualidad como miembros de esta Junta por las siguientes razones: El Síndico del Ayuntamiento, por ser un cargo edilicio que en la legislación histórica de Régimen Local tenía como misión la representación en juicio del Ayuntamiento y

eixa data està en desús, encara que la valoració total de la finca és de 76.004.583 pessetes.

A més, consta un apunt de càrregues, el qual reflecteix que afecta només a les bases, condicions i destinació impostes en la constitució de la Fundació i no són altres que les d'atendre's al darrers objectius del llegat de N'Agustí Oliver, en escriptura atorgada a Alcoi a 25 de juny de 1887.

En la reunió de la Junta del Patronat celebrada el 15 de juliol de 1986, es planteja decidir al voltant de la transmissió de l'Hospital Civil d'Oliver a la Generalitat Valenciana, i prèviament aproven per unanimitat designar als encarregats de dirigir la reunió i alçar acta. Acorden que la reunió se celebri al despatx de l'alcaldia d'Alcoi, acordant la composició de la Junta segons la legislació vigent en eixe moment i acorden que la Junta tindrà formalment capacitat de decisió per majoria dels allí presents (documents que acompanyen a aquestes pàgines).

Després d'aquests acord, es planteja que l'única possibilitat de manteniment regular i funcionament d'una Institució com l'Hospital Civil de Oliver sols era possible si la Generalitat

Valenciana, tant en quant administració d'ordre superior i dotada de més amplis medis humans i materials dels que poguera proporcionar el propi Ajuntament i la societat alcoiana, es feia càrrec de l'hospital i de la seua tasca assistencial.

Seguidament i per unanimitat de tots el presents, acordaren:

1. Donar pura i simplement a la Comunitat Autònoma Valenciana la finca i edifici destinat a l'Hospital Civil d'Oliver.
2. Autoritzar al Sr. President del patronat a la signatura d'escriptura pública de donació, una vegada fos acceptada per l'òrgan competent de la Generalitat Valenciana, quedant inscrita amb el títol de donació a nom de la Generalitat a Alcoi el 9 de setembre de 1987.

Fins ací, possiblement tot correcte, doncs al fer la donació a la Generalitat s'assegurava la continuïtat de la Institució i dels objectius de la mateixa. Ara bé, la donació pura i simple possiblement comportava un risc —espero que no

En aquestes pàgines, imatges del registre de la propietat i acta de cessió de l'Hospital d'Oliver a la Generalitat, on es va acordar que la Junta tindrà formalment capacitat de decisió per majoria dels allí presents.

contemplat— i es que la Generalitat quedava exempta del compliment estricte de la finalitat última del testament de N'Agustín Oliver, on s'especificava que estava destinat a donar cobertura al pobres d'Alcoi en principi i posteriorment de la comarca, lo que implícitament vol dir que en cap cas devia fer-se negoci del mateix.

La qual cosa s'incompleix en aquest moment, car la gestió està portada per una empresa privada.

Si hi ha una cessió de l'edifici a la Generalitat per a poder fer la rehabilitació i es preserven els objectius inicials, es una bona forma de permetre mantindre el servei. Si a més hi ha una bona oferta de places d'accessibilitat social, igualment en línia amb les premisses fundacionals. Però es dona la gestió a una empresa privada —és a dir, amb ànim de lucre— i la part social es queda reduïda al 30%. En eixe punt les coses ja canvien, doncs no s'ha convertit aleshores un llegat de beneficència en un negoci?

L'any 2016, concretament el 30 de juny, s'anuncia en premsa la signatura d'un conveni entre SARquavite i l'Ajuntament d'Alcoi per a l'atenció de les emergències socials, mitjançant el qual el centre residencial Novaire Alcoi oferirà 90 estàncies gratuïtes a l'any a persones majors en situació d'emergència social.

L'acord, que fou signat per l'alcalde d'Alcoi Antoni Francés i el director territorial de Novaire SARquavite, José Antonio Rabadán, suposava l'allotjament, durant 90 nits en habitació doble i manutenció, de persones majors de 60 anys que no pateixquen trastorns greus de conducta ni malalties infeccioses, i sempre que la capacitat del centre o permetera. Vaja, no sé si aquest és part de l'ideari del Sr. Oliver. Clar que afegeixen que aquestes pernoctacions no van a tenir cost per a les arques municipals —només faltava—. Però i les altres, per a fer negoci?

La nota acaba amb la referència del director territorial de Novaire de implicar-se amb les necessitats del pobles on tenen serveis. Gràcies.

Avui denominada Residencia DomusVi Alcoi, segons la pròpia web¹⁴ es tracta "d'una residència per a pacients vàlids y assistits que s'encontra ubicada a Alcoi província d' Alacant y disposa de 140 places". La Residencia DomusVi Alcoi es concertada i accessible des de 1.630 euros al mes. No creiem que amb aquests preus estiga donant-se assistència als pobres.

Vostè que pensa D. Agustín?, estaria bé saber la seua opinió.

I ARA QUÈ?

Creiem que les coses no s'han fet bé i no s'ha respectat el llegat d'un dels principals benefactors del nostre poble, i anem a intentar explicar aquest extrem.

No tenim clar en quines condicions es va cedir l'edifici a la Generalitat, car al no concórrer cap clàusula que determinés que no es podia negociar ni dedicar-lo a altres funcions que no foren les establertes al testament del seu promotor i mecenes, tampoc podem dir que fos la Generalitat qui haja pogut incórrer en un error.

El cas és que l'Hospital, durant molts anys, va fer la seua funció en un moment d'expansió de la Ciutat d'Alcoi i de la comarca, que va agafar una importància rellevant a la sanitat del País Valencià i que es va complementar en una sèrie de professionals i materials que ja haguessin volgut tenir-los hospitals de ciutats més grans.

Va donar resposta a una morbiditat elevada, en situacions precàries i atenent tant a rics com a pobres, i fent un auto abastiment al contar amb vaqueria, bugaderia, cuina, etc.

Estava dotat a més amb zona d'esbarjo i recuperació, raigs X, càmera hiperbàrica i un quiròfan amb llum natural, etc.

Estava assistit per monges amb una dedicació exquisida cap als malalts, amb una capella al seu interior, i que amb el pas del temps es va convertir en referent a tot el barri de Santa Rosa i a tot Alcoi.

Passat el temps es va muntar també una guarderia, a cura de les mateixes monges de l'hospital que es dedicaven fonamentalment a donar suport als fills dels pares de classe treballadora. I inclús en una de les instàncies de l'hospital es va arribar a col·locar la parròquia del barri, un barri de treballadors que fonamentalment vivien de les fàbriques tèxtils i de la metal·lúrgia que envoltava el propi hospital, com és el cas de la fundició de Miró o la adjacent constructora de maquinària de Rodes germans.

En fi, tot un símbol sanitari d'un poble que es va anar construint amb l'esforç dels seus habitants i que, com a resposta a aquest esperit treballador, N'Agustí Oliver va voler oferir una casa on pogueren refer-se de les malalties, moltes d'elles com a resultat de la precarietat laboral.

La construcció encara en peus, després de la seva rehabilitació, s'aixeca majestuosa al carrer del mateix nom, carrer Oliver i, a les esquenes, fita amb el carrer Nofre Jordà, on

14. Pot consultar-se en la web: <https://www.geriresidencias.es/residencias/residencia-novaire-alcoi-hospital-oliver/>

L'Hospital Civil d'Oliver, en l'actualitat

es va instal·lar la Unitat d'Alcoholologia cap a l'any 2000 i avui en dia alberga les oficines de la Inspecció mèdica dels serveis sanitaris i el punt d'encontre on les famílies amb problemes poden estar alguna estona amb els seus fills i així no perdre el contacte entre ells; aquesta era la zona de les vaqueries, de serveis, de magatzem.

Però la part de davant, amb una imponent escalinata, dona directament a l'entrada principal del que era l'hospital i que, com dèiem avui, es seu d'una residència geriàtrica de gestió privada i amb poques places per a les per-

sones sense recursos, amb preus prohibitius per a iaies o adults majors de la classe treballadora.

No creiem que fora això el que haguera volgut el seu benefactor ni molt menys, i es per això que la proposta més senzilla i honrada seria la de tornar al poble el que és del poble. I deixem el llegat tranquil.

Però sembla que hem arribat tard, encara que estaria bé veure, per quant temps ha cedit la Generalitat l'Hospital a les empreses que regenten aquestos Serveis Socials.

Viure per a veure. ■

BIBLIOGRAFIA:

ARACIL, Rafael; GARCÍA BONAFÉ, Màrius. (1974). "Les condicions de vida", en *Industrialització al País Valencià (El cas d'Alcoi)*. València: Eliseu Climent. 203-205.

BERENGUER BARCELÓ, Julio. (1975). "Las instituciones", en *El Alcoi del XIX y la medicina*. Alcoi: Imp. Belguer. 200-220.

GARCIA PÉREZ, J. (2006) "Hospital civil de Oliver" en *Historia de Alcoi*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi. Editorial Marfil, S.A. Centre Alcoià d'estudis Històrics i Arqueològics. 344-345.

JUNTA LOCAL DE SANITAT. 1789 - 1938. Arxiu Municipal d'Alcoi.

LA ILUSTRACIÓN ESPAÑOLA Y AMERICANA. (1877). Madrid, edició XXIX, agost de 1877, pàg. 77. Biblioteca Nacional d'Espanya.

LA HORMIGA DE ORO. (1884). Barcelona, edició XXXVI, setembre de 1884, pàg. 565. Biblioteca Nacional d'Espanya.

LOPEZ PIÑERO, José María; GARCÍA BALLESTER, Luís; FAUS SEVILLA, Pi-lar. (1964). *Saber médico y sociedad en la España del siglo XIX*. Madrid. 179.

PASCUAL PASTOR, Francisco S. (1986). *Aspectes Sanitaris (Morbiditat i Mortalitat) d'Alcoi. 1870-1920*. Memòria de llicenciatura Inèdita.

REVENGA y ALZAMORA, Ricardo. (1904). *La muerte en España. Estudio estadístico sobre la mortalidad*. Madrid: Prensa de Madrid.

SERO DOBÓN, Joaquín; DEASIT CHÁFER, Manuel. (1987). *El Hospital de Oliver*. Generalitat Valenciana.

TECNO. (2006). OHL. Número 61, Junio de 2006.

VICEDO SANFELIPE, Remigio. (1925). "Hospital civil municipal de Oliver" en *Guía de Alcoi, 1925*. Alcoi: Imp. El Serpis. 237-238.

VILAPLANA GISBERT, José. (1977). *Historia religiosa de Alcoi* (Capítulo XVI). Alicante, Diputación Provincial de Alicante. 545-549.

VV. AA. (1999). *Guía de arquitectura de la provincia de Alicante*. Alicante, Instituto Juan Gil-Albert, Colegio territorial de Arquitectos de Alicante. Pàg. 10.